

Avaleht>Teie õigused>Põhiõigused>Kust võin abi saada?>**Sõnastik**

Sõnastik

Kui te ei ole kindel põhiõigustega seotud termini tähenduses, võite leida selle tähenduse üldkasutatavate terminite sõnastikust.

Üldised õiguste valdkonnad

Mõiste	Kirjeldus
Õigused juurdepääsuks kohtutele ja teistele organitele, et saavutada õiguskaitset, näiteks siduvat rahalise hüvitamise otsust	See puudutab olukordi, kui teil ei ole võimalik saavutada õigusemõistmist, kui teie ärakuulamine on ebaõiglane või tehakse seda nõuetevastaselt eraviisiliselt, kui kohus ei ole sõltumatu, menetluse kestus on põhjendamatu või kui teile ei võimaldata juriidilist abi või esindajat. Samuti hõlmab see olukordi, kui teid koheldakse süüdlasena enne süü tõendamist kohtus, kui teid peetakse kinni süüdlasena teos, mis ei ole kuritegu, kui karistus on liiga karm või kui teid karistatakse sama teo eest kriminaalkorras kaks korda.
Tarbijaõigused	See puudutab olukordi, kui teid koheldakse toote või teenuse ostmisel (sealhulgas internetis) ebaausalt või kui teie ostetu ei vasta nõuetele. Samuti hõlmab see selliseid küsimusi nagu ebaõiglased tingimused või eksitav reklaam või paketteisi pakkujat pankrotistumine.
Keskkonnaõigused	See puudutab olukordi, kui teie elukeskkonda ei säilitata või ei kaitsta nõuetekohaselt. Samuti hõlmab see olukordi, kui kannatate saastatuse, näiteks halva õhukvaliteedi või mürgiste kemikaalide tõttu.
Mõtte-, sõna- ja usuvabadusega seotud õigused	See puudutab olukordi, kui piiratakse teie vabadust omada arvamust ning võtta vastu ja anda edasi teavet ja ideid, sealhulgas internetis. Samuti hõlmab see selliseid tegevusi nagu kunstiteoste vaba loomine, esitamine, levitamine ja väljapanek.
Varjupaiga- ja siserändeõigused	See puudutab olukordi, kui teil ei võimaldata taotleda varjupaika või kui teid paigutatakse ümber, saadetakse välja või antakse välja riigile, kus on olemas tõsine oht, et teie suhtes võidakse rakendada surmanuhtlust, piinamist või muud ebainimlikku või alandavat kohtlemist või karistust.
ELi-sisese liikumisvabadusega seotud õigused	See puudutab olukordi, kui teil ei võimaldata Euroopa Liidus näiteks töötamise, õppimise, ettevõtte asutamise või perekonnaliikme saatmise eesmärgil vabalt liikuda või elada.
Diskrimineerimiskeeluga seotud õigused	See puudutab olukordi, kui teid koheldakse sellistes valdkondades nagu haridus, tööhõive, sotsiaalkindlustus, tervishoid, juurdepääs kaupadele ja teenustele või eluasemele teie soo, rassi või etnilise päritolu, vanuse, puude, seksuaalse sättumuse (lesbid, geid, biseksuaalid ja transsoolised inimesed, sugukaksiklased), usu või uskumuste alusel või muudel põhjustel teistmoodi. Samuti kehtivad need olukordades, kui langete vihakuriteo ohvriks – kuritegu, mille motiiviks on rassism, ksenofoobia, usuline sallimatus või tegelik või tajutav puue, seksuaalne sättumus või sooline identiteet.
Isikuandmete kaitsega seotud õigused	See on seotud teie isikuandmete (kõik, mis teid identifitseerib, näiteks teie nimi, telefoninumbrid, sünnikuupäev või fotod) kogumise, neile juurdepääsu ja nende kasutamise teiste poolt (teised üksikisikud, äriühingud, riigiasutused, valitsus, amet või mis tahes muu organ), sealhulgas internetis. Samuti hõlmab see soovimatuid otsemüügi eesmärgiga telefonikõnesid ja postisaadetisi.
Isiku füüsilise ja vaimse puutumatusega seotud õigused	See puudutab olukordi, kui teid väärkoheldakse, peetakse alusetult kinni, piinatakse või kui langete ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise, orjapidamise või sunniviisilise töö või inimkaubanduse ohvriks. Samuti võib see seonduda näiteks juhtudega, kui on tapetud mõni teie sugulane.
Sotsiaal- ja poliitika osalemise õigused	See puudutab olukordi, kui teil ei võimaldata rahumeelselt koguneda, erakonda luua või ühineda ametiühingute või mis tahes muude ühendustega. Samuti hõlmab see olukordi, kui piiratakse, teie õigust valimistel hääletada või kandideerida. Kui teie riiklikud asutused ei võimalda teile diplomaatilist või konsulaarkaitset, on ka see olukord käesolevaga hõlmatud.
Era- ja perekonnaelu kaitsega seotud õigused	See puudutab olukordi, kui häiritakse teie era- või perekonnaelu. See hõlmab teie isiklikku identiteeti (näiteks nimevalik, riietumisviis, seksuaalne identiteet), meditsiinilist ravi (hooletu või ilma nõusolekuta), jälitamist (sealhulgas küberjälitamine), alusetut läbiotsimist või sõrmejälgede võtmist politsei poolt, vanemate ja laste vahelisi suhteid, teie ja teie partneri vahelist suhet (sealhulgas samasoolise partnerluse puhul), lapsendamist jmt. Samuti hõlmab see olukordi, kui teid jäetakse raseduse ja sünnitusega seotud põhjustel millestki kõrvale, ning õigust tasulisele rasedus- ja sünnituspuhkusele ning lapsehoolduspuhkusele.
Omandiõigused	See puudutab olukordi, kui teil ei võimaldata kasutada oma omandit, sealhulgas maad, kortereid, autosid jmt. Samuti hõlmab see olukordi, kui soovite autori või leiutajana kaitsta oma loomingut ja saada sellest kasu. See võib seonduda nii autoriõigusega hõlmatud teoste kui ka patentide, kaubamärkide ning originaalsete ärimetodite ja tööstusprotsessidega.
Hea avaliku haldusega seotud õigused	See puudutab olukordi, kui soovite tõstatada haldusomavaliga seotud küsimuse, näiteks juhul, kui mõni valitsusasutus, kohalik omavalitsus või mis tahes muu avalik-õiguslik institutsioon ei käsitle teiega seotud asju erapooletult, õiglaselt või mõistliku aja jooksul.
Sotsiaalkindlustuse ja -abi, hariduse, eluaseme ja tervishoiuga seotud õigused	See puudutab olukordi, kui teile ei võimaldata juurdepääsu sotsiaalkindlustusõigustele ja sotsiaalabile eelkõige raseduse, haiguse, õnnetuse, töökoha kaotuse või vanuse tõttu. See hõlmab teie õiguseid kasutada põhilisi hooldus- ja raviteenuseid ning sotsiaaleluaset, sealhulgas saada rahalist abi. Samuti hõlmab see probleeme seoses juurdepääsuga kohustuslikule haridusele ning kõrgharidusele ja täiendõppele, sealhulgas ülikooli- ja kutseõppele, ning vanemate usuliste, filosoofiliste ja pedagoogiliste veendumuste arvestamata jätmist haridusasutuste poolt. Samuti puudutab see probleeme seoses lipipääsuga sellistele üldistele teenustele nagu postiteenused, telekommunikatsioon või transport.

Konkreetsete haavatavate rühmade õigused: puuetega inimeste, laste ja eakate õigused	See puudutab olukordi, kui teil ei võimaldata pääseda ligi sotsiaaltoetustele (näiteks invalidsuspensionile) või kui teie osalemine sotsiaalses, kultuuri- või poliitilises elus on ohus seetõttu, et te olete laps, eakas või te ei ole konkreetselt ühegi järgmise rühma – lapsed, eakad või puudega inimesed – liikmena kaitstud.
Töötajate õigused ning füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemise ja ettevõtlustegevustega seotud õigused	See puudutab olukordi, kui teil ei võimaldata vabalt töökohta valida, töötada või ettevõtlusega alustada või tegeleda. Samuti hõlmab see teie õiguseid töötajana töökohal teavet ja nõustamist saada, õigust kollektiivlääbirääkimistele ja kollektiivsetele meetmetele, kaitset põhjendamatu vallandamise vastu ning häid ja õiglaseid töötingimusi. See hõlmab ka noorte kaitse puudumist töökohal ja lapstööjõudu.

Isiku füüsilise ja vaimse puutumatusega seotud õigused

Mõiste	Kirjeldus
Inimväärikus	Teil on õigus õiglasele ja lugupidavale kohtlemisele.
Õigus elule	See õigus kaitseb teid näiteks surmava jõu ülemäärase kasutamise eest politsei poolt ning surmanuhtluse eest.
Õigus isikupuutumatusele	Teil on õigus olla kaitstud füüsilise või vaimse kahju ning ärakasutamise eest. See õigus laieneb ka kaitsele ilma nõusolekuta opereerimise või teie elundite müümise eest. Samuti kaitseb see inimlikkust üldisemas mõttes, keelates inimeste kloonimise või viljastamisse sekkumise eesmärgiga hoida ära laste saamist teatud sotsiaalsetes või etnilistes rühmades.
Piinamise ning ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise keeld	Teil on õigus kaitsele piinamise ning tahtlikult alandava, valu või kannatusi põhjustava kohtlemise vastu.
Orjapidamise ja/või sunniviisilise töö keeld	Teil on õigus mitte olla teise inimese omand või teise inimese poolt kontrollitav ning mitte lasta end viia ühest kohast teise, et teha vastu teie tahtmist tööd või midagi muud.
Õigus vabadusele ja turvalisusele	Teil on õigus olla kaitstud põhjendamatu kinnipidamise eest. Näiteks võib teid vangistada ainult juhul, kui olete toime pannud kuriteo; teid võib arreteerida ainult juhul, kui teid kahtlustatakse kuriteo toimepanemises, ning teie suhtes ei tohi rakendada põhjendamatu ja karmi läbiotsimist.

Diskrimineerimiskeeluga seotud õigused

Mõiste	Kirjeldus
Kultuurilise, usulise ja keelelise mitmekesisuse austamine	See õigus kaitseb kultuurilist, keelelist ja usulist mitmekesisust ning võimaldab teil selles mitmekesisuses osaleda ja sellele kaasa aidata.
Diskrimineerimine / ebaõiglane kohtlemine tööhõive valdkonnas	Teid ei tohi kohelda tööl rassi, vanuse, seksuaalse sättumuse jmt tõttu ebaõiglaselt ega teistest erinevalt.
Diskrimineerimine / ebaõiglane kohtlemine hariduse valdkonnas	Teid ei tohi kohelda hariduse valdkonnas rassi, vanuse, seksuaalse sättumuse jmt tõttu ebaõiglaselt ega teistest erinevalt.
Diskrimineerimine / ebaõiglane kohtlemine eluaseme valdkonnas	Teid ei tohi kohelda eluaseme otsimisel rassi, vanuse, seksuaalse sättumuse vmt tõttu ebaõiglaselt ega teistest erinevalt.
Diskrimineerimine / ebaõiglane kohtlemine sotsiaalkaitse valdkonnas	Teid ei tohi kohelda sotsiaaltoetuste saamisel rassi, vanuse, seksuaalse sättumuse jmt tõttu ebaõiglaselt ega teistest erinevalt.
Diskrimineerimine / ebaõiglane kohtlemine kaupade ja teenuste valdkonnas	Teid ei tohi kohelda kaupade ja teenuste kättesaadavuse osas rassi, vanuse, seksuaalse sättumuse jmt tõttu ebaõiglaselt ega teistest erinevalt.

Mõtte-, sõna- ja usuvabadusega seotud õigused

Mõiste	Kirjeldus
Mõtte-, südametunnistuse- ja usuvabadus	Teil on vabadus väljendada vabalt oma ideid (sealhulgas ideoloogilisi ja moraalseid väärtuseid) ning religioosseid või mittereligioosseid uskumusi.
Sõna- ja teabevabadus	Teil on vabadus väljendada ning võtta vastu ideid ja teavet. Samuti on ajakirjandusel vabadus avaldada mis tahes teavet, mis ei ole vale ega laimav.
Kunsti ja teaduse vabadus	Teil on vabadus nautida ja uurida kultuureid ning teadusuuringuid ja õppida nendest. Kui kõnealused teosed on vabas kasutuses või ei ole autoriõigusega kaitstud, on teil õigus neid ka avalikult jagada.

Sotsiaal- ja poliitikas osalemise õigused

Mõiste	Kirjeldus
Kogunemis- ja ühinemisvabadus	Teil on vabadus avalikult või eraviisiliselt koguneda ning liituda mis tahes eesmärgil teiste inimestega, kui see eesmärk on seaduslik.
Õigus hääletada ja kandideerida valimistel	Teil on õigus osaleda osaleda kõigil valimistel, milleks teil on õigus, ning kandideerida neil.
Õigus diplomaatilisele ja konsulaarkaitsele.	Teil on õigus saada kaitset oma saatkonnast või konsulaadist.

Era- ja perekonnaelu kaitsega seotud õigused

Mõiste	Kirjeldus
Õigus era- ja perekonnaelu, kodu ja edastatavate sõnumite saladuse austamisele.	Teil on õigus olla kaitstud era- ja perekonnaelu ebaseadusliku häirimise eest, kaasa arvatud kodus ja suhtluses teiste inimestega (sealhulgas internetis).
Õigus abielluda ja õigus luua perekond	Teil on õigus oma partneriga abielluda ning luua perekond.
Õigus sobitada kokku perekonna- ja tööelu (õigus kaitsele vallandamise eest raseduse ja sünnituse tõttu,	Teil on õigus tasakaalustada töö- ja perekonnaelu, sealhulgas õigus saada kaitset raseduse või sünnitusega seotud ebaõiglase vallandamise eest. See hõlmab ka õigust tasulisele rasedus- ja sünnituspuhkusele ning lapsehoolduspuhkusele lapse sünni või lapsendamise järel.

õigus tasulisele rasedus- ja sünnituspuhkusele ning lapsehoolduspuhkusele lapse sünni või lapsendamise järel)	
---	--

Töötajate õigused ning füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemise ja ettevõtlustegevustega seotud õigused

Mõiste	Kirjeldus
Kutsevabadus ja õigus teha tööd	Teil on õigus otsustada, millisel alal arendada erialaselt oma oskuseid, vajadusi ja püüdlusi.
Ettevõtlusvabadus	Teil on õigus asutada ettevõtte ilma täiendavate piiranguteta, mis ületavad tavapärast praktikat.
Töötajate õigus olla ettevõttes informeeritud ja ära kuulatud	Teil on õigus saada teavet oma õiguste kohta töökohal ning sõnaõigus olukordades, kui teie töötingimustes tehakse teid otseselt mõjutavaid muudatusi.
Kollektiivlääbirääkimiste ja kollektiivse tegutsemise õigus	Teil on töökohal õigus kollektiivsele suhtlusele teiste inimestega osana kollektiivlepingute ja töölepingute läbirääkimistest ning seonduvatest teistest teie töötingimusi mõjutavatest läbirääkimistest. See õigus võimaldab teil algsatada ka kollektiivseid meetmeid, näiteks streike, proteste või muid samalaadseid tegevusi.
Õigus kasutada tööhõiveteenuseid	Teil on õigus olla kaitstud sellise töölt vallandamise vastu, mis ei ole kooskõlas kohaldatavate tööõigusaktidega.
Kaitse põhjendamatu vallandamise korral	Teil on õigus olla kaitstud sellise töölt vallandamise vastu, mis ei ole kooskõlas kohaldatavate tööõigusaktidega.
Head ja õiglased töötingimused	Teil on õigus töötingimustele, mis vastavad headuse ja õigluse standarditele.
Keeld kasutada lastööjõudu ja noorte töötajate kaitse	Teil on õigus olla kaitstud enne seaduslikku tööiga töötajana kasutamise eest. Samuti on olemas kaitse juhul, kui töötate seadusliku tööea piires.

Sotsiaalkindlustuse ja -abi, hariduse, eluaseme ja tervishoiuga seotud õigused

Mõiste	Kirjeldus
Õigus haridusele	Teil on õigus kasutada haridussüsteeme.
Sotsiaalkindlustus ja sotsiaalaabi	Teil on õigus kasutada sotsiaalkindlustussüsteeme (pension, kaitse tööõnnetuste vastu ja mitmesugused töötushüvitised) ning teisi sotsiaalaabiprogramme.
Tervishoid	Teil on õigus kasutada tervishoiusüsteeme.
Võimalus kasutada üldist majandushuvi pakkuvaid teenuseid	Teil on õigus kasutada üldisi teenuseid, nagu energeetika-, transpordi- või veevärgiteenused.

Õigused juurdepääsuks kohtutele ja teistele organitele, et saavutada õiguskaitset, näiteks siduvat rahalise hüvitamise otsust

Mõiste	Kirjeldus
Õigus tõhusale õiguskaitsevahendile ja õiglasele kohtulikule arutamisele	Teil on õigus pöörduda kohtutesse või kasutada oma õiguste kindlustamiseks teisi meetodeid. Kohtu olemasolu fakt ei ole iseenesest piisav; see peab olema kasutusel otsuste tegemiseks, mis muudavad menetluse esile kutsunud olukorda. Samuti peavad kohtud olema õiglased – koheldes teid ja teisi võrdselt, ning tegutsema kindlaksmääratud reeglite alusel.
Süütuse presumptsioon ja kaitseõigus	Teil on õigus, et teid koheldaks kuni süü tõestamiseni süütuna; samuti on teil õigus kaitsele, kui teid süüdistatakse kuriteos.
Kuritegude ja karistuste seaduslikkuse ja proportsionaalsuse põhimõte	Teil on õigus olla kaitstud karistamise vastu kuriteo eest, mis ei ole seaduses sätestatud. Samuti peab karistuse suurus vastama toimepandud kuriteole.
Mitmekordse kohtumõistmise ja karistamise keeld	Teil on õigus olla kaitstud ühe kuriteosündmuse puhul mitmekordse kohtu alla andmise ja karistamise vastu sama kuriteo eest.

Varjupaiga- ja sissevõetudõigused

Mõiste	Kirjeldus
Varjupaigaõigus	Teil on õigus taotleda teises Euroopa Liidu riigis varjupaika.
Kaitse tagasisaatmise, väljasaatmise või väljaandmise korral	Teil on õigus kaitsele tagasisaatmise, väljasaatmise või väljaandmise vastu riigist, milles te elate.

Konkreetsete haavatavate rühmade õigused: puuetega inimeste, laste ja eakate õigused

Mõiste	Kirjeldus
Laste õigused	Lapsena on teil õigus heaoluks vajalikule kaitsele ja hoolitsusele. Samuti on teil õigus selleks, et teie arvamusi kuulatakse ja võetakse arvesse.
Puuetega inimeste õigused	Teil on õigus kaitsele selle vastu, et teie vaimne või füüsiline seisukord võiks mõjutada teie teiste õiguste täielikku kasutamist.
Eakate õigused	Eakana on teil õigus elada inimväärselt ja iseseisvat elu ning osaleda sotsiaal- ja kultuurielus.

Diskrimineerimise põhjused

Mõiste	Kirjeldus
Sugu	See kaitseb teid erineva kohtlemise eest soo tõttu, näiteks juhul, kui teid ei edutata seetõttu, et olete naine või mees.
Rass ja etniline päritolu	See kaitseb teid erineva kohtlemise eest etnilise või rassilise tausta tõttu.
Vanus	See kaitseb teid erineva kohtlemise eest vanuse tõttu.
Puue	See kaitseb teid erineva kohtlemise eest mis tahes liiki puude tõttu.
Seksuaalne sättumus	See kaitseb teid erineva kohtlemise eest näiteks selle tõttu, et teile on ligitõmbavad teiega samast soost või mõlemast soost inimesed.
Usk või uskumused	See kaitseb teid erineva kohtlemise eest usu või uskumuste tõttu.
Muud põhjused	See kaitseb teid erineva kohtlemise eest muudel kui eespool loetletud põhjustel, näiteks poliitilise kuuluvuse, füüsilise välimuse jmt tõttu.

Diskrimineerimise valdkonnad

Mõiste	Kirjeldus
Haridus	See kaitseb teid erineva kohtlemise eest näiteks haridusele ligipääsul.
Tööhõive	See kaitseb teid erineva kohtlemise eest näiteks ligipääsul tööhõivele või seoses töötingimustega.
Kaubad ja teenused	See kaitseb teid erineva kohtlemise eest toodete ostmisel või mitmesuguste teenuste kasutamisel.
Eluase	See kaitseb teid erineva kohtlemise eest, kui püüate näiteks eluaset üürida või osta.
Muud valdkonnad	See kaitseb teid erineva kohtlemise eest seoses muude küsimustega peale eespool loetletute, näiteks seoses tervishoiu, meedia, spordi, teaduse, poliitiliste erakondade, kodanikuühiskonna organisatsioonide ja muu taolisega.
Sotsiaalkaitse	See kaitseb teid erineva kohtlemise eest, kui püüate näiteks kasutada haiguse, puude, kõrge ea, tööpuuduse vmt puhul mitmesuguseid sotsiaalkaitstesüsteeme.

Viimati uuendatud: 24/10/2018

Käesolevat lehekülge haldab Euroopa Komisjon. Sellel veebisaidil avaldatud teave ei kajasta tingimata Euroopa Komisjoni ametlikku seisukohta. Komisjon ei võta mingit vastutust ega kohustusi seoses käesolevas dokumendis esitatud või viidatud teabe ega andmetega. Palun lugege õigusteabe viida alt ELi veebilehtede autoriõiguste eeskirjade kohta.